

Şubat/Mart 2016, Sayı:1

de/da

de/da

Merhaba,

de/da araştırmayı, dūřünmeyi ve yazmayı seven bir grup arkadaşın iki ayda bir çıkaracağı bir fanzin. Bizi kafelerde, kitapçılarda ve internette bulabileceksiniz.

Dergimize yazı, fotoğraf ya da çizimlerinize katkıda bulunmak isterseniz irmak@de-da-dergi.com adresine yazabilirsiniz.

Sevgiler,
Irmak

Kapak fotoğrafı: Adıyaman gölbaşı, Canan Gündüz

Neler var?

Dumanlı havalar	4
Değişim, eşitsizlik ve şehir efsaneleri	10
Yönler, etiketler, kimlikler	14
Hukuk ve Güneydoğu'daki durum	17
Definitely maybe ya da joker hakkı	22
Suriye: Yıkl git, diren kal!	24
Amy: İsmi ve bedeninin arkasındaki ruh	26
Adele vs. 'Circle of Fourths'	28
Sıradanlığın olağanüstülüğü	29
Otobüste efendi, sokakta rezil	30
Özlemek	31

Dumanlı havalar

Irmak Akman, irmak@de-da-dergi.com

Kış mevsiminin en sevmediğim yanı dışarı adımımı attığım ya da pencereyi araladığım anda karşıma çıkan acı kömür kokusu. Evimin çok yakınındaki tek katlı bir evde sürekli kömür yakıldığı için kışın evi havalandırmak ciddi bir operasyona dönüştü. Evin bacasının tütmediği ya da ince ince tüttüğü bir anı kollayıp, evin sahipleri sobayı beslemeden pencereleri kapatmış olmam gerekiyor. Yoksa kaşla göz arasında bacalarından kesif bir duman bulutu yükseliyor ve bizim evin içine doluyor. Hava nispeten sıcak olduğu halde neden bu kadar çok kömür yaktıklarımızı sorduğumda evimde çalışan bakıcı hanım “o evlerin içinin soğuk olduğunu,” ama dumanın bu kadar kötü kokmasının sebebinin kötü kalite kömür kullanmaları olduğunu söylüyor.

Bana çevreyi bu kadar kirletmek suç olmalıymış gibi geliyor, ama tabii ki durum bu kadar basit değil. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 2005 yılında çıkardığı Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, soba, kombi ve kaloriferlerin (“yakma tesisleri”) uyması gereken standartlar ile ısınma için kullanılan yakıtların uyması gereken standartları içeriyor. Soba, kombi ve kaloriferin bacalarından atılan partikül madde konsantrasyonu ve ıslilik derecesi yönetmelik ile belirlenmiş, ayrıca üreticilerin CE uygunluk işareti ya da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan Tıp Emisyon Belgesi almaları gerekli. Isıl gücü 15 kW üzerindeki yakma tesislerinin kurulmalarıyla birlikte ya da “önemli bir değişiklik gördükleri” zaman denetlenmeleri gerekiyor. En önemlisi, yönetmelik bu tesislerin sahipleri ya da bu tesisleri işletenlerin, yılda bir defa tesislerin bakımını, onarımını, baca temizliğini ve baca gazı ölçümlerini yaptırmalarını zorunlu kılıyor.

Yönetmelik hangi bölgede hangi özellikteki kömürlerin yakılabileceğine ilişkin de standartlar getiriyor. Hava kirliliğinin belirlenmiş sınır değerleri aştığı il ve ilçelerde kalorifik değeri en az 4800 Kcal/kg, sınırların aşılmadığı il ve ilçelerde kalorifik değeri en az 4200 Kcal/kg, belde ve köylerde ise kalorifik değeri en az 3400 Kcal/kg olan kömürlerin yakılması gerekiyor (200 Kcal/kg'ye kadar tolerans payı var). İthal kömürlerde sınır 6400 Kcal/kg. 2008 yılında çıkarılan bir genelgeyle sınır değerlerinin aşıldığı il ve ilçeler belirlenmiş.

Genelgeye göre katı yakıt satışı yapanların “Katı Yakıt Satıcısı Kayıt Belgesi”, yerli kömürlerin ise çıkartıldığı ve satılacağı illerdeki Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'nden izin belgeleri alması gerekiyor. İthal kömürler için ithalat sırasında Dış Ticarete Standar-

Fotoğraf: Irmak Akman

dizasyon Tebliği kapsamında bir belge, satış öncesinde ise satış yapılacak ilin Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'nden satış izni alınması gerekli. Ayrıca yönetmelik, kömürlerin üretildiği, torbalandığı, depolandığı, taşındığı ve satışının yapıldığı yerlerden numune alınarak denetimler yapılmasını öngörüyor. Bazı il ve ilçelerde denetim ve idari yaptırım kararı verme yetkisi belediyelere devredilmiş durumda.

Ancak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından dağıtılan kömürlerin bu kurallara uyup uymadığı, standartlara uyan kömürler kullanılıyor olsa dahi bu uygulamanın hava kalitesi üzerindeki etkileri tartışmalı.

Eski Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ali Rıza Alaboyun'un, CHP Kocaeli milletvekili Haydar Akar'ın soru önermesine Ekim ayında verdiği yanıtta göre 2003-2015 yılları arasında her yıl ortalama 2,3 milyon aileye, toplam 20 milyon ton kömür dağıtılmış. Eski Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Aysenur İslam'ın CHP İzmir milletvekili Alaattin Yüksel'in soru önermesine 2014 Ekim ayında verdiği yanıtta ise, şöyle deniyor: "Gönderilen kömürlerin standartları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayımlanan Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'ne uygun olmak zorundadır, ancak standartlara uymadığı düşünülen kömürler ile ilgili valiliklerce numuneler üzerinde testler yaptırılmakta ve standartlara uymayan kömürler Türkiye Kömür İşletmeleri aracılığıyla iade edilmektedir. İlgili ölçüm raporları ve iade edilen kömürlere ilişkin bilgiler valilikler ve Türkiye Kömür İşletmeleri tarafından tutulmaktadır."

Düzce Üniversitesi Hastanesi'nden Prof. Dr. Peri Arbak, hava kirliliğinin insan sağlığına etkileri üzerine akademik çalışmaları bulunan bir göğüs hastalıkları uzmanı. Arbak, kömür yardımlarının yanında vatandaşların doğalgaz bağlantılarını iptal ederek kömüre dönmelerinin de hava kirliliğini artıran bir faktör olduğunu söylüyor. "Düzce'de depremden sonra 3000'e yakın kalıcı konut oluşturuldu ve bu konutlar aslında sıvı yakıt düzenine göre tesis edilmişti. Ama bunlar vatandaşların talebi üzerine yönetimler tarafından katı yakıt kazanlarına dönüştürüldü."

Arbak'a göre doğalgaz kullanımının sadece desteklenmesi değil, denetlenmesi ve zorlayıcı önlemler alınması gerekiyor. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'ne, esasları İl Mahalli Çevre Kurullarınca belirlenecek şekilde "ısınma amaçlı katı, sıvı ve gaz yakıtlı yakma tesislerini belirli zamanlarda çalıştırmaya, katı ve sıvı yakıtların kalitesinde iyileştirme yönünde yeni düzenleme yapma" yetkisi veriyor. Örneğin Denizli ve Konya Mahalli Çevre Kurulları, geçmişte doğalgazın ulaştığı mahallelerde kömür yakılmasını yasaklayan kararlar almış, ancak bu kararlar yargıya taşınmış. Konya'nın yürürlükteki Temiz Hava Eylem Planı, merkezi sistem kömürle ısınan tüm binalarda kömür kullanımının sonlandırılarak alternatif temiz yakıtla geçilmesini zorunlu kılıyor. Ayrıca İl Mahalli Çevre Kurulları, yönetmelikte belirlenenden daha kaliteli kömür kullanılması için karar alabiliyor. Belki de İl Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri ile belediyelerin hava kirliliğine karşı ellerindeki en etkili silah, yönetmelikte belirlenen düzenli denetimleri, özellikle baca gazı ölçümlerini aksatmadan yapmak.

Hava kirliliği ölçümleri

Türkiye’de hava kirliliği ölçümleri, 2008 yılında yayımlanan Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği ile 2013 yılında çıkarılan Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Genelgesi çerçevesinde yapılıyor. Bu düzenlemelerde değişik kirleticiler için limit değerler ve yıllar içinde azaltılarak AB seviyesine indirilmesi öngörülen “tolerans payları” ve uyarı eşikleri belirlenmiş. Ulusal Hava Kalitesi Ölçüm Ağı web sitesinden (<http://www.havaizleme.gov.tr>) hava kalitesi izleme istasyonlarının verilerine anlık ve geriye dönük olarak ulaşılabilir. Örneğin Beşiktaş için ölçümler 2007’ye kadar gidiyor. Ancak her istasyon mevzuatta belirtilen her kirleticiyi ölçmüyor, ayrıca siteye girdiğinizde pekçok istasyonun o anda aktif olmadığını görüyorsunuz.

Genelgede, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri’nin yüksek kirlilik potansiyeli olan illerde Temmuz 2014’e, düşük kirlilik potansiyeli olan iller arasında limit değerleri aşan illerde ise Aralık 2014’e kadar, hava kirliliğinin boyutunu, nedenlerini ve hava kalitesini artırmak için alacakları önlemleri açıklayan Temiz Hava Eylem Planları hazırlamaları gerektiği belirtilmiş. Pek çok ilde henüz bu dökümanlar hazırlanmamış durumda. İstanbul Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü’nün web sitesinde, 07.12.2015 tarihinde, Temiz Hava Eylem Planı’nın valilik onayına sunulduğu duyurusu yayımlanmış. Ankara’nın Temiz Hava Eylem Planı 26.03.2015’te kabul edilmiş.

Ayrıca her il için emisyon envanteri hazırlanması gerekiyor. TUIK, her yıl iki yıl önce-sinin ulusal sera gazı emisyon envanterini yayımlıyor. Mayıs 2015’te yayımlanan 2013 envanterine göre emisyonların %67.8’i enerji kaynaklı, yani fosil yakıtların yakılması sonucu açığa çıkmış. Bu rakama enerji üretimi, trafik ve ısınma sonucu açığa çıkan emisyonlar dahil.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın web sitesinde, Hollanda Hükümeti Çevre ve Halk Sağlığı Ulusal Enstitüsü ve Bakanlığın işbirliği ile Adana, Ankara, Erzurum, Mersin, Gaziantep ve Samsun için hazırlanmış hava kalitesi değerlendirme raporları bulunuyor. Örneğin Ankara için hazırlanan rapora göre, 2011 yılında partikül madde (PM10) emisyonlarının %58’i, kükürtdioksit (SO2) emisyonlarının %97’si evsel ısınma kaynaklı gerçekleşmiş.

Peri Arbak’a göre Ankara ve Düzce gibi coğrafi olarak çanak yapısına sahip olan kentler, hava kirliliğini daha yoğun yaşıyor. Böyle kentler, kirli havanın dağılmasını engelleyen meteorolojik bir durum olan “terselme-inversiyon” tehlikesi ile de karşı karşıya kalıyor.

“Terselme kader değil, ona karşı da önlem alınabiliyor,” diyor Arbak. “Kent planının çevre dostu hale getirilmesi, kentin hava akımını sağlayacak yerlerine yüksek binalar dikilmemesi, kentin havalanabilmesi çok önemli. Hava kirliliğine karşı uzun erimli önlemler dediğimizde yeni yerleşim alanlarının planlanması, uygun inşası, yer seçimi, konutların ısınma biçimi, ulaştırma kanal ve biçimleri, havalanma kanalları, hakim rüzgarların yön ve hareketi, yeşil alanlar... Bunların hepsine dikkat edilmesi gerekiyor. Mesela 20 milyonluk Mexico City’de çok büyük bir kirlilik varmış. Mexico City’de

yeşillendirmeyi önermişler. Çok sayıda, bir vatan millet sorumluluğuyla her yere ağaç dikmişler şehir içinde. O çok önemli oranda hava kirliliğini emmiş. Bunun bir simgesi olarak da, sanırım bir mimar yapmış bunu, ağaçtan heykeller de dikilmiş şehrin içine. Çatı katları dahi ağaçlandırma için kullanılmış, ayrıca binalar arasındaki her alan yeşil bahçeler haline getirilmiş ve orada sebzeler yetiştirilmeye başlanmış.”

09.12.2015 tarihinde Ulusal Hava Kalitesi Ölçüm Ağı web sitesine giriyorum. Hava Kalitesi İzleme İstasyonları'nın verilerine göre Türkiye genelinde birçok istasyonda, özellikle Ankara başta olmak üzere büyük şehir merkezlerinde hava kalitesi “hassas” veya “sağlıksız” olarak ölçülüyor. Değişik kirleticilerin ölçüm değerleri biraraya getirilerek, ulusal mevzuata ve sınır değerlere göre Hava Kalitesi Endeksi oluşturuluyor. Sınır değerlerimiz AB sınır değerlerinden yüksek olduğu için Hava Kalitesi Endeksimizin de AB ülkelerine göre daha iyimser olduğunu söyleyebiliriz. (Ulusal Hava Kalitesi Ölçüm Ağı web sitesinin “Bilgi” bölümünde detaylı bilgiye ulaşabilirsiniz.)

Hava kirliliğinin sağlığa etkileri

Sabancı Üniversitesi'ne bağlı İstanbul Politikalar Merkezi, Kasım ayında “Kömür Raporu: İklim Değişikliği, Ekonomi ve Sağlık Açısından Türkiye'nin Kömür Politikaları” adında bir rapor çıkardı. Rapor, başlığı daha kapsamlı görünmesine rağmen tamamen kömür santralleriyle ilgili ve devletin kömür santrallerini destekleyen politikalarını eleştiriyor. Isınma konusuna değinilmemiş olsa da, raporun Ege Üniversitesi'nden Ali Osman Karababa'nın hazırladığı hava kirliliğinin insan sağlığına etkileriyle ilgili bölümden bazı bilgileri paylaşmak istiyorum.

17 Eylül 2013 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'ne bağlı Uluslararası Kansere Araştırma Ajansı (IARC) dış ortam hava kirliliğini insanlarda kansere yol açan nedenler (Grup 1) arasına dahil etmiş. Dış ortam hava kirliliğinin akciğer kanserine neden olduğunu, ayrıca mesane kanseri için de önemli bir risk faktörü oluşturduğunu duyurmuş. Önemli bir kirletici olan havada asılı tanecikler (PM) de insanlarda Grup 1 kanser yapıcı etkenler arasında sayılmış.

Hava kirliliğinin insan üzerindeki etkisi alınan doz, maruz kalışın yinelenmesi, maruz kalış süresi gibi faktörlerin yanı sıra kişinin yaşı, cinsiyeti, yaşam tarzı, kalıtsal özellikleri ve sağlık durumu gibi faktörlere göre değişebiliyor. En yüksek risk altındaki gruplar bebekler, gelişme çağındaki çocuklar, gebe ve emziren kadınlar, yaşlılar, kronik solunum, dolaşım sistemi hastalığı olanlar, endüstriyel işletmelerde çalışanlar, sigara içenler ve düşük sosyoekonomik gruplara mensup kişiler. Değişik kirleticilerin etkileri de farklı oluyor, ancak hava kirliliğine maruz kalan kişilerde genel olarak şu sağlık sorunları baş gösteriyor:

- Solunum sistemi enfeksiyonlarına yatkınlık,
- Allerjik solunum sistemi hastalıklarında alevlenme,
- Kronik obstrüktif akciğer hastalığında alevlenmeler,
- Gözde iritasyon,

- Solunum sistemi kanserleri,
- Solunum ve dolaşım sistemi hastalıklarının görülme sıklığında artma,
- Solunum ve dolaşım sistemi hastalıklarına bağlı ölüm oranlarında artma.

Peri Arbak ve Doç. Dr. Ege Güleç Balbay, 2012 yılında HealthMED dergisinde yayımlanan akademik çalışmalarında hava kirliliği ile hastane başvuruları arasındaki ilişkiyi somut bir şekilde ortaya koymuşlar. Çalışmada 2009 yılı boyunca Düzce Devlet Hastanesi'ne başvuran 30,000'in üstünde KOAH (müzmin bronşit ve amfizemin içinde bulunduğu kronik obstruktif akciğer hastalıkları), astım, akut bronşit, zatürre, üst solunum yolları enfeksiyonlarının bir biçimi olan akut nazofarenjit, akut farenjit, tonsillit (bademcik iltihabı) ve burun nezlesi (saman nezlesi) hastası incelenmiş.

Arbak çalışma sonuçlarını şöyle özetliyor: “Kasım, Aralık, Ocak, Şubat, Mart'ta hasta başvuruları artıyordu, bu kış kirliliğinin, yakıt kirliliğinin en önemli belirtisidir. Temmuz, Ağustos, Eylül'de ise başvurular azalıyor. Düzce iline ait ortalama SO2 ve PM10 konsantrasyonları da ne tesadüftür ki Kasım, Aralık, Ocak, Şubat ve Mart'ta artarken, Temmuz, Ağustos, Eylül'de azalıyor. Bütün grafiklerimiz bunu gösteriyor.”

Arbak ile Balbay, 2013 yılında Solunum Hastalıkları dergisinde yayımlanan bir diğer makalelerinde ise partiküler madde kirliliğinin KOAH ve astım hastalarının acil servise başvuruları üzerindeki etkilerine bakmışlar. Bu çalışmada PM10 konsantrasyonunun 100 mikrogram/metre küp'ün üstünde olmasıyla astım ve KOAH başvuruları arasında çok anlamlı bir ilişki bulunamamış, ama buna rağmen yaşlılarda, erkeklerde ve kış aylarında KOAH'lı hastaların, kadınlarda ve sonbahar aylarında ise astımlı hastaların acil müracaatlarının arttığı gösterilmiş.

“Sağlıklı hava hakkımızı da mücadele ederek almalıyız.”

Arbak, hava kirliliği konusunda sivil toplum örgütlerinin sessiz kaldığını düşünüyor. “Sağlıklı hava hakkımızı da mücadele ederek almalıyız. Toplumu sessiz buluyorum, bu beni kaygılandırıyor. Mesela Ankara'da sınır değerlerin, eşik değerlerin aşıldığını biliyorum. Sivil toplum örgütleri olarak, sağlık örgütleri, dernekleri olarak hangi dünya görüşünde olursak olalım sokağa çıkmamız gerektiğini düşünüyorum. Çok daha yırtıcı, çok daha sonuç alıcı eylem ve etkinlikler yapmalıyız. Hem valilikleri hem de belediyeleri çok yoğun şekilde kamuoyu baskısı altında tutmalıyız. Basının bunu sürekli gündemde tutmasını sağlamalıyız.”

Değişim, eşitsizlik ve şehir efsaneleri

Nihan Akyelken, *n.akyelken@gmail.com*

Credit Suisse'in 2014 Küresel Refah Raporu'na göre, dünyanın en zengin kısmı dünya servetinin yarısından fazlasına sahip. Fransız ekonomist Thomas Piketty'nin kapitalist sistemde eşitsizliği tartıştığı kitabının kısa süre içinde en çok satanlar listesine girmesi ve eşitsizliğin Avrupa siyasi söyleminde sıklıkla dile getirilmesi konuya ilginin arttığına işaret ediyor. Ancak, eşitsizlik, hâlâ, insanların kapitalist üretim sisteminin neresinde olduklarına göre değişen sosyal konumlarıyla eşlendirilmekte. Bu şekilde belirlenen sosyal konumlamaların tüketimden, tüketimin de kültürden bağımsız olarak görüldüğünü söylemek mümkün.

İngiliz coğrafyacı David Harvey, sermaye dolaşımının, üretim sisteminin ötesinde, tüketim alışkanlıklarının tarihsel evrimi ile şekillendiğini vurgulamak için, insanların "at binme" arzularının "BMW araba kullanma" tutkusuna dönüşmesinin iyi bir nedeni, bunun da sermayenin kendini yenileme ihtiyacı olduğunu söylemişti.

Bu tarihsel dönüşümler, aslında günlük şehir hayatının tam da ortasında vücut buluyor; efsanelerle, kendileriyle ilgili gerçekleri ararken hayale dönenlerle gerçekleşiyor. Çünkü günümüz şehir efsaneleri, içlerinde canavarlar ve periler olmadığından gerçek gibi; gerçekçi olan efsaneler ise düzenin kalıcılığını ve devamını sağlamak için birebir.

"Çünkü ben buna değerim!"

"Çünkü ben buna değerim!" haykırıları ve beraberinde gelen bireysel arzuları merkezileştiren kişisel gelişim sektörü mesela. İş hayatında insanları etkilemekten evlilik kurtarımına, zamanını nasıl kullanman gerektiğinden muazzam, çok değerli bir varlık olduğunu hatırlamana, iyi bir anne olmaktan ölümle nasıl baş edeceğine kadar her şeyin reçetesini sunarken, seni, küçücük seni, bizzat senin, sana ait çıkarlarından, kısacık olduğuna ikna ettiği hayatta kocaman ediveriyor.

Ünlü insanların inanılmaz başarı hikâyeleriyle uykuya dalmış, mega kentlerin dışına çıktığında hayatı kaçırmaktan şikayet eden bir diğeri ise, ufak bir sosyal çalkantıda başına geleceklere habersiz, koltuğunda kaykılıp da dışarıdan bakmadığı hayatında edilgen, dolu sandığı şehir hayatında kaybolup gitmekte.

Herhangi bir toplumsal kriz sonrası veya şehir değiştirme, içten ayrılma, evlilik, doğum, ölüm gibi kişisel hayat dönüşümleriyle soruyor insan: Nasıl yaşamalı? Düşünen insanlar, iyi insan olmayı dert edinerek yüzyıllar öncesinde nasıl yaşanması gerektiğine dair çok kafa yordular. şimdiki zamanlar bu sorudan aynı şeyi anlamıyor elbette.

Uzun süreli ilişkisini bitirmiş genç bir adam, aşk acısıyla baş etme minvalli bir kitap okuyorken açıklamıştı bunun yapılacak en rasyonel davranış olduğunu: Aşk, yas, stres ve benzeri ortak duygularmış ve dünyada aynı duyguyu yaşamış milyonlarca insan varken, bunların mutlaka ortak bir çözümü olmalıymış.

Zamanla ben merkezileşen insanın biricik duygularını ortak paydaya oturtma çabaları, bireyselleştiğini sanırken giderek ötekine benzeten toplumsal yaptırımların trajikomik sahnelerinden biri yalnızca. Bu tuhaf sahnede insan, zihinsel statükosunu bozacak devrimsel dış etkenlere kapalı, her şeyin ortak bir çözümü olduğundan şüphe etmiyor. Sistemsel bir değişimin hayalini bile kuramıyor, paylaşımı yalnızca bireysel sancıyı dindirmek amaçlı ortak sorunlar üzerinden yapmaya meyilli. Biricik duygular, ihtiraslar üzerinden kurulabilecek toplumsal bağlar içinse suskun.

“Para kazanmak için yapıyorum bunu. Ama derdim başka...”

“Ne derdi?”

“Dert işte ya, olur ya her insanın bi’ derdi.”

Birkaç sene evvel, İstanbul’da uzun süre görüşmediğim bir arkadaşımla geçen konuşmadan. Bu fark ilk defa alelade bir konuşmada geçiyordu. Bu dert – ya da rahatsızlık, huzursuzluk – ya insanın hayatına ya da insanın kendisine şekil verir. Bu derdin yapıbozumculuğu insanın içinde başlarsa sessiz bir felaket. Ancak, hayatına verdiği bozum ise daha karmaşık bir yapı içerir; ve aslında yapıcıdır. Ve bu rahatsızlığın hayata vereceği anlamdan mahsur kalmak, özel ve kamu, iş ve aile hayatı, toplumsal ve bireysel ikiciliklere bel bağlamaktan, bunların arasında kesin ve sert duvarlar örmekle eş değerdir.

“Alternatif yok!”

Öz gelişimi bile kalıplaştırılan, özgürleştiğini sanarken hayatını sunulan kategorilere göre düzenleyen insan, başka bir modern şehir efsanesi olan “Alternatif yok!” sloganını da içselleştirince tam anlamıyla kıvama gelmiş oluyor.

“Fikirler, arkalarında kalabalıkları sever,” diyor Ahmet Hamdi. Eylemler ise, sorunun

büyüklüğünden korkuyor. Uluslararası kalkınma alanında yapılan araştırmalara göre, toplumsal sorunlar ne kadar az kişiyle örneklendirilirse o kadar çok dikkat çekiyor. Mesela, Afrika'da yaşayan yoksul bir kız öğrenci için toplanan yardımın, Afrika genelindeki yoksulluğu gidermek amacıyla toplanandan daha fazla olduğu gözlemlenmiş.

Toplumsal hareketlerde ise yoğunlaşabilmek amacıyla, mekânın küçüğü makbul. Tepkiselliğin sığınabildiği fiziksel mekânlar, tarih boyunca toplumsal hareketlerin merkezi oldular. Oysaki, insan topluluklarının etki alanları genişledikçe büyüyor. Sosyal hayatın, bütün bu fiziksel mekân ve uzaklıklarla neredeyse tezat yönde ilerleyen tuhaf ölçekleri var. Coğrafi bölgeler, bölgelerden ülkeler, ülkelerden kentler diye küçülerek daha çok ses çıkarabiliyorken, insan hareketi çoğaldıkça etki yaratıyor.

Toplumsal tepkinin bile zamansal ve mekânsal sınırlarının bireyden bağımsız çizilmesi, insanın dikkatini çeken şeylerin, isyanının veya eylemliliğinin tarihsel evrimiyle örneklendirilebilir. Günümüzde adeta “sermaye” kelimesinin yerine geçen “yenilik (inovasyon)” tarihine bakıldığında, 16. yüzyılda bu kelimenin bir tabu olduğunu, hatta sistemi değiştirenlerin sosyal yenilikçiler olarak addedilip büyük bir cezaya tabi edildiğini görürüz. Şimdilerde ise, örgütlenmeyle “sistem yıkan” sosyal yenilikçilik, başlı başına bir sektör, bireysel girişimcilik; düzenin içinden çıkamadığı çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik kısıtlamalarına “yenilikçi çözümler” arıyor.

Sonuç olarak, yaşamlarımızın ekonomik ve sosyal boyutlarını tepeden inme söylemlerle belirlemek kolay. Önce bireyselliğe tutsak edilmiş sonra da alternatif bir düzeneğin olamayacağı efsanesiyle bezenmiş toplumlar -özellikle bu söylemlerin yanıltıcı olduğu durumlarda- yarı yolda kalmaya veya kandırılmaya mahkûm. Biricik duyguların bile kocaman fikirlerle beslendiği dünyada, kocaman eylemleri ve değişimleri ufak hesaplar ve analizlerle değiştirmek mümkün değil. Özgürlüğün, canımız ne isterse yapmaktan öteye gittiği, bireysel hayatlarımızda başkalarının çıkarlarını, arzularını, duygularını da özgürce içerebileceğimiz yıllarımız olsun.

Fotoğraf: Nihan Akyelken

Yönler, etiketler, kimlikler

Canan Gündüz, canangunduz@zaz@gmail.com

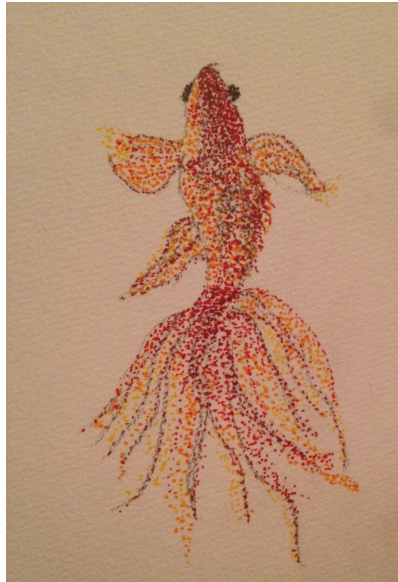
Apolitik olmak gurur duyulan bir şey değil belki. Bir eksiklik, belki de biraz güvende olma kaygısı. Aslında en çok da var olan seçenekler içerisinde ne istemediğini bilip, ne istediğini bilmemek üzerinden işleyen bir süreç. Hiç bir renk belli etmeyince etiketlenmemek ve sosyokültürel anlamda engebelerin daha az gözüktüğü bir hayatın insana kendini daha güvende hissettirmesi ise toplumsal açıdan acınası bir durum. Diğer yandan, politik görüşleri net olan ve tabiri caizse yer yer “atıp tutan” insanların da hayatta tutunabilmek, mesleki ideallerini gerçekleştirebilmek ve ailelerine düzgün bir yaşam sağlayabilmek adına pek tutarlı davranmadığı da herkesin görmeye alışık olduğu davranış biçimleri. Bu durum onların kişiliklerinden ödün vermelerine neden olup etik anlayışlarını mı sorguluyor acaba, yoksa bu sistemler silsilesi bu samimi-yetsiz davranışlardan fazlasını hak etmiyor mu zaten? Hayata karşı delikanlı durmaya, net ve tutarlı olmaya çalışan bireyler için apolitik olmak vicdani bir rahatlık sağlıyor olsa gerek. Siyasal kimliklerin hala yönler üzerinden ifade edilmesi ise bazenç gülünç gelmiyor değil. Herkes aynı hayatı yaşıyor ama kendilerini etiketledikleri siyasi yön kimlikleriyle örtüşebilmek adına bunu duyulmasını, görülmesini istedikleri şekillerde ifade ediyorlar sanki. Başkalarını kandırdıklarını zannederken aslında kendilerini kandırıyorlar. Temel (ve de kaba) olarak herkes kendi çıkarı doğrultusundaki (toprak, din, dil, giysi, vs) toplumsal ve bireysel özgürlüklerini savunuyor aslında. Ve maalesef işler “bugün tüm içkiler benden, herkese her türlü özgürlük ve hugs for free!” mantalitesi ile yürütülemiyor. Bazı özgürlükler çok basit gözükmekle beraber büyük simgeler olup bizleri biz yapan unsurları parçalayan, istismar edilen maddeler olabiliyor. Bu durumda kime, hangi özgürlüğü ne kadar vermeliyiz? Buna kim karar veriyor? Her gün değişen yasalar mı? Ülkenin tamanından sorumlu olmakla beraber sadece belli kesim (%50 olur, aile ve eş dostluk %5 olur, karar veremedim) üzerine kafa yoran yöneticiler mi yoksa onların belirlediği hukukçular mı, eğitimciler mi? Gözlerinin içi gülenler, siz de etiketler üzerinden söyleyeceklerimden çok mutlu olmayabilirsiniz. Ön yargılara hapsolmemek adına genel konuşmak, bir tozbulutu olup fezada süzülme riskini beraberinde getiriyor kesinlikle, hissediyorum.

Hem işim, hem bukaemun kişiliğim ve de kahrolası insan sevgim nedeniyle farklı coğrafyalar, kurumlar, bireyler ile temas halindeyim. Bireylerin davranışlarını, düşüncelerini, algılarını, ilişki düzenlerini gözlemlemeyi de oldu olası sevmişimdir. Bir konuda

%100 haksız olduğu aşikar bir insanın kendini savunma mekanizmalarında insanoğlunun beyninin kıvrımlarını, o kişinin yüzündeki öfke, hiddet ve korkunun paylaşım yüzdelelerini izlerken o kişiye “ama abi, şöyle de bir şey var” denmeyeceğini çok iyi biliyorum. İstersen git dava aç, ama o kişiye haksız olduğunu söyleme, yıpranırsın. Kaldi ki olayların içindeyken, siniri tepesindeyken ya da canı yanarken insanlar bu kadar soğukkanlılıkla süpergolarını koluna takıp bir düşünce balonu yaratamıyor çoğu zaman. Hani “ben de insanım” derler ya, aynen öyle işte. İnsanlığa dair şeyler yargılandığı bir davada “hafifletici unsur” olarak seni de koruyabiliyor. “Ben de insanım”dan kastedilen tam olarak nedir ki? Tüm sofistike zevklerden, felsefeden, kozmopolit yaşamın tüketim odaklı döngüsünden arındırılmış bir düzlemde ilkel insanoğlunun temel ihtiyaçları ve ye-iç-üre döngüsü dışında bir isteği olmayan, kastan (etten diyeni de var) ve kemikten oluşan “bir insanım ben de yani neticede”... Bu durumda “ben de insanım” daki insan=id mi oluyor? İşte tanı da bu noktada işler karışıyor bence. En temel ihtiyaçları, dürtüleri ve homo-sapiensin gelişim döngüsündeki tüm –literally- çıplaklığıyla yana durduğunu iddia eden insanlar aslında kendilerine o kadar da dürüst değiller. Film festivaline giden daha mı çok insan? Yoksa daha entellektüel mi ya da entellektüel gözükme derdinde mi? Aslında festivalle tek bağlantısı, organizasyonda olup ücretsiz bilet temin ettiği bir tanıdık mı? Ya da çok da tümevarıma gitmeden, o, sadece film izlemeyi seven birisi mi? Mitinglerde hipnotize edilmiş olan, coşkulu ve destekleyici olmaya çalışırken doğru ünlemleri bulamayıp yer yer komik nidalar atan, eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu aşikar insanlar mı daha az insan, onlarla dalga geçenler mi? Bireylerin hak ve özgürlüklerinin savunucusu, sözümona iyi eğitilmiş insanlar olarak bile fazla yargılayıcı olabiliyoruz. Herkesi kendi koşullarında değerlendirmek gerek. Gerek insan, gerek içinde olduğu ilişkiler yumağı o kadar karışık, o kadar zengin ve o kadar güzel ki; birkaç sığdırmanın imkanı yok tanımlayıcı kelimeleri. Zaten kendimizi tam anlamıyla tanıyor olsak hayatı kendimize bu kadar zor kılmazdık. Belki bazı negatif gibi gözükən unsurları kendimize yakıştıramıyoruz, belki kendimizi değiştirmeye çalışıyoruz, beceremiyoruz. Asıl olarak da, kendimizle ve dolayısıyla etrafımızdakilerle barışık olamıyoruz. Halbuki biz de insanız, yapacak bir şey yok, benim adım Hıdır, elimden gelen budur.. Bayılıyorum şu vicdanımızı hafifletmek için kullandığımız laflara. İdden başka bir şey vaat etmeyen insan”oğlu”, en düz adam haliyle yön de tanımıyor aslında doğal olarak. Bir kadının örtülmemiş ufakık bir noktasının bile tahrik edici olduğunu savunan sapkın düşüncelere sahip bireyler ile çok sevdiği eşi ve çocuğuna rağmen her fırsatta başkalarıyla başka flörtöz ve cinsel deneyimler yaşayan bireyler çok farklı değil sanki. Hatta bazı bölgelerimizdeki çok eşli düzen belki daha bile dürüst. İlla böyle çok uç örnekler gitmenin de lüzmu yok aslında. Modern toplumun erkek profilleri ilişkiler bazında çok karışık. Kadınlar da çok masum olmaya bilir, ama erkekler açık ara önde kesinlikle. Hep bir arayış, bir tatminsizlik söz konusu. Aynı kafadaki arkadaşları ile testosteron kisvesi altında bu durumu aklamak ise; dünya üzerindeki en büyük sinerjist etkiye sahip, en az bonzai kadar kafa yapıcı ve öldürücü ‘toplum erkek psikolojisi’nin hükümsüzlüğüne giden yolu açmış oluyor (karışık bir cümleydi kabul, sen bir daha oku, sonra şu dükkanın önünde buluşalım). Bir de “şöyle

de, böyle de iyi” insanların özel ilişkiler bazında sadece sorunlu olduğunu iddia edenler vardır ya.. Bu söylem hiç inandırıcı gelmiyor. İnsan mesai saatinde sadece iş, öğle saatinde sadece yemek ve mesai çıkışı tüm sosyal aktivitelerine izole olarak angaje olamaz ki! İnsanız dedik ya! Hoş, gerçi erkekler sadece verilene yaşama konusunda kadınlara nazaran daha başarılılar ama dürtülerini nasıl oluyorsa hep bir kenar köşeye iliştiirmeyi de ihmal etmiyorlar. E testosteron dedik, insanız dedik, id dedik, doğru ya. Bağlanmak yok, değer vermek/verilmek yok. Muhafazakarların, bireyleri ve özellikle de kadınları; giyim kuşam, içki içme, jestler, mimikler, erkek arkadaşlar, kızlı erkekli yaşamalar üzerinden etiketlemesini yadırgayanların kendileri de herkesi, herşeyi öyle güzel etiketliyorlar ki.. Bakire olmadığı için “sürtük” olarak etiketlenen kadınlar yanı sıra, bakire olduğu için ya da kimseyle çıkmamış olduğu için “sorunlu” olarak etiketlenen kadınlar da mevcut artık. İşinde agresif bir gün geçiren bekar bir kadın “ASKS/HSKS” etiketleriyle bezenebiliyor iş arkadaşları tarafından. İşin kötüsü bu tanımlamaları bazen hemcinsleri de yapabiliyor. Genellemeleri de, kadınların “ah şu erkekler” başlıklı yazılarını da oldum olası sevmemişimdir. Aslında vurgu noktası erkeklerden ziyade kadın cinsel kimliğine yaklaşımdı. Bazen dağıldım, bazen toparladım, kah güldüm, kah ağladım. Şaka, ağlamadım..

Tüm bu yazılanlardan sonra, hala cilveli bulduğun bir kadın gördüğünde aklına gelen yegane sorular “bakire midir, değil mi?”, “yanlış anlamazsan’ ile başlayan bir cümle kursam eve gelir mi ki?” vs olan var ise hiç çekinmeden kendisini “emmi” olarak etiketliyor, okeye dördüncünün arandığı kahveye havale ediyorum. Taş çalmak serbest, isteyene Sözcü, isteyene Vakit dağıtıyola diyola. Üstelik günün emmesine Media Markt’tan tam 250 MB flash bellek de hediye!

Çizim: Nevin Öztürk

Hukuk ve Güneydoğu'daki durum

Irmak Akman, irmak@de-da-dergi.com

Anaakım medyada, özellikle televizyon kanallarında kendilerine pek yer bulamasalar da, Güneydoğu'daki çatışmalarda siviller ölüyor. İnternet'te dolaşan fotoğraflardan öğreniyoruz, hikayelerini okuyoruz. Bazı durumlarda insanlar yakınlarını gömemiyorlar, cesetler sokakta kalıyor. Sivil oldukları belli, çünkü bebekler, çocuklar, ihtiyar kadın ve erkekler terörist olamaz.

Güneydoğu'daki sokağa çıkma yasağı hangi mevzuata dayanıyor? Sivillerin ölümüyle ilgili sorumluların hesap verme ihtimali var mı? Olaylar tamamen hukuk dışında gelişiyor ve buna şaşırılmamalı mıyız?

Bu soruları sorduğum arkadaşlarım bana Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilimdalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Artuk Ardıçoğlu'nun Birikim dergisinin internet sitesinde 27 Kasım'da yayımlanan "Hukuka Uygun Olmayan Sokağa Çıkma Yasağı Hukuka Aykırı mıdır?" yazısı ile 10 Ocak'ta yayımlanan "Ama Hukuk..." yazısını önerdiler. Ayrıca insan hakları hukukçusu ve Galatasaray Üniversitesi Kamu Hukuku yüksek lisans öğrencisi Benan Molu'nun, Bianet'te 29 Aralık'ta çıkan "Göm(ül) me Hakkı" yazısı da, insanların yakınlarını toprağa verme imkanı bulamamasını hukuki açıdan inceliyor.

Hukukçu olmadığım için bu yazılardan, yukarıdaki sorulara cevap verdiğini düşündüğüm birkaç alıntı yapacağım. Tabii ki yazarların mevzuattan alıntılar ve yargı kararlarından örneklerle desteklediği hukuki argümanlarını bütünlük içinde anlayabilmek için, yazıların tamamını okumanızda büyük yarar var.

Güneydoğu'daki sokağa çıkma yasağı hangi mevzuata dayanıyor?

Artuk Ardıçoğlu'nun "Hukuka Uygun Olmayan Sokağa Çıkma Yasağı Hukuka Aykırı mıdır?" yazısında, vali ve kaymakamların olağan dönem kanunlarına göre sokağa çıkma yasağı ilan etme yetkilerinin bulunmadığını, Bakanlar Kurulu'nun ilan edip TBMM'nin onaylayacağı olağanüstü hal durumunda bile, kaymakamlara böyle bir yetkinin verilmediğini anlatıyor:

Sokağa çıkma yasağının hukuka uygunluğu konusunda bir karar verebilmek için incelenmesi gereken mevzuat 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunudur. Mülki amirler olan vali ve kaymakamlar tarafından sokağa çıkma yasağı ilan edilirken dayanılan yasa 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, maddeler de 11/C ve 32/Ç dir.

...

Sokağa çıkma yasağı açısından konu değerlendirildiğinde, sokağa çıkmanın yasaklanması sonucunu doğuracak bir idari işlem yapma yetkisinin olağan dönem kanunları ile mülki amirlere verilmediği tespit edilecektir. İdare hukukunda bunun adı, konu bakımından yetkisizliktir. Sokağa çıkma yasağı ilan etme gibi bir idari işlem, kanuni dayanak olmaksızın idarenin kendiliğinden tayin edebileceği masum bir tasarruf değildir. Kişileri evleri dahi olsa belirli bir yerde tutma mecburiyeti getirdiğinden; anayasada düzenlenmiş bulunan kişi hürriyeti ve güvenliğinin, çalışma hakkının, eğitim-öğretim hürriyetinin ve nihayet seyahat hürriyetinin kısıtlanması, belirli süreler için durdurulması anlamındadır. Bu özgürlüklerin özlere dokunulmaksızın, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaksızın, ilgili maddelerde yer alan özel sınırlama nedenlerine bağlı olarak sınırlandırılacakları de anayasa hükmüdür. Ancak her halükârda bunu yapacak olan mevzuat türü, kanundur. Bir başka deyişle yasama organının açık bir düzenlemesi olmaksızın, idari bir tasarrufla bu özgürlükler kısıtlanamaz, kullanımları durdurulamaz. Yasama fonksiyonunu gasp eden böylesine bir tasarruf da idari işlem olarak nitelendirilemez ve ancak varlığından değil yokluğundan söz edilebilir.

...

Tüm bu anayasal ve yasal hükümler sokağa çıkma yasağı ilan etme gibi temel hak ve özgürlüklerin kullanımını durdurulan bir kararın, açıkça düzenlenmemiş bile olsa kullanılabilir olacak olağan idari tedbirlerden olmadığını, hatta olağanüstü yönetim biçimlerinden her biri için dahi mevcut olmadığını göstermektedir. Kaymakamlar tarafından ilan edilen sokağa çıkma yasağı bakımından ise söylenmesi gereken, olağanüstü hal rejimlerinin geçerli olduğu bir dönemde dahi bu neviden bir karar alma yetkilerinin olmadığıdır.

Hal böyle iken kamu gücünü kullananlar tarafından uygulaması yapılmaktadır. Bu nedenle sorun teorik bir hukuka uygunluk değerlendirmesinin ötesinde insanların yaşamlarını etkileyen bir gerçeğe dönüşmüştür. Yukarıda yapılan değerlendirmeler neticesinde, bu çalışmanın amacı olmamakla birlikte, şiddet olaylarının yaygınlaşması sebebiyle yetkili makamlar tarafından olağanüstü hal veya sıkıyönetim ilan edilmediği sürece, kolluk yetkilerinin genişlemesi ve olağanüstü yönetim yetkisi olan sokağa çıkma yasağı ilan edilmesi hukuka uygun değildir.

**Sivillerin ölümüyle ilgili sorumluların hesap verme ihtimali var mı?
Olaylar tamamen hukuk dışında geliyor ve buna şaşırılmamalı mıyız?**

Ardıçoğlu, "Ama Hukuk..." başlıklı ikinci yazısında, sokağa çıkma yasaklarına karşı açılmış davalar ile Anayasa Mahkemesi'ne yapılmış bireysel başvuruları ve mahkemenin kararlarını inceliyor. Yazıya göre, Diyarbakır İdare Mahkemeleri, sokağa çıkma

Yasağının hukuka aykırı olup olmadığı konusunda hiçbir değerlendirme yapmadan, sokağa çıkma yasağı kaldırıldıktan sonra “yürütmenin durdurulması istemi hakkında karar verilmesine yer olmadığına” karar veriyor. İşlemin özüne ilişkin ve makul sürede karar verilmediği için, “olağan kanun yollarında” etkili bir başvuru yolu kalmıyor ve Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolu açılmış oluyor. Ancak Anayasa Mahkemesi, ihtiyati tedbir kararı için yapılmış üç başvuruyu reddediyor.

Anayasa Mahkemesi ihtiyati tedbir kararı verilmesi talepli ilk iki başvuruyu, sokağa çıkma yasağı ilan edilen yerde fiilen yaşamayan başvuranların ‘derhal müdahale edilmesi’ gerekli yaşam hakkı ihlali ‘ciddi tehlikesi’ altında bulunmadığı, üçüncü başvuruyu ise idari makamlardan alınan bilgilerin başvuranların iddialarını doğrulamadığı ve bir kısım başvuruverenlerin sokağa çıkma yasağı ilan edilen yerlerden ayrıldıkları gerekçeleriyle reddetmiştir.

...

Bölgede yaşayanların can ve mal güvenliğini korumak için ilan edildiği halde, ihlal eden sokağa çıkma yasaklarını Anayasa Mahkemesi hukuka aykırı bulmadığından iç hukuk yolları tükenmiştir; olguları taraflara eşit mesafede tespit etmediğinden, adil bir yargılama neticesinde bir karar veremeyeceği ortaya çıkmakla da, iç hukukta etkili bir başvuru yolu bulunmadığı anlaşılmıştır.

Yukarıda incelenen bu üç ‘millî’ karar, AİHM yolunu açmıştır.

Ancak bildiğiniz gibi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 12 Ocak tarihli kararıyla, Şırnak Valiliği’nin 14 Aralık’ta ilan ettiği sokağa çıkma yasağının kaldırılması, güvenlik operasyonlarının durdurulması veya uluslararası standartlara uygun yürütülmesi için geçici tedbir uygulanması için yapılan başvuruyu reddetti.

Bir yanda, sokağa çıkma yasağının kişi hürriyeti ile seyahat, eğitim, çalışma gibi özgürlüklerin yanında yaşam hakkını da tehdit ettiği için kaldırılması gerektiğine ilişkin Anayasa Mahkemesi’ne ve AİHM’ne yapılan başvurular var. Diğer yanda ise halihazırda kaybedilmiş hayatlar var. Bunların sorumluları, hesap verecek mi?

Ardıçoğlu, yazısında bu soruyla ilgili cesur bir değerlendirmeye girişiyor:

Sokağa çıkma yasağı, yukarıda yer verilen kişi hürriyeti ve seyahat hürriyetini doğrudan, eğitim ve çalışma haklarını dolaylı olarak etkileyen bir idari tedbir olarak hukukun sınırları içine alınabilir. Hiçbir surette hukukun sınırları içine kabul etmeyeceği boyutu ise, yaşam hakkına dokunması hali ve potansiyelidir. Yaşam hakkı, hayatta kalmayı, vücut bütünlüğünün korunmasını ve gerektiğinde bunlar için sağlık hizmetlerine ulaşabilmeyi kapsar. Öldürülmeme, yaralı veya hasta isek donanımlı bir sağlık kuruluşuna gidebilme, varlığımızın kendisidir. Bu bakımdan bu temel varoluşsal durum AİHS gibi üst hukuk metinlerinde tersinden düzenlenmiştir. Var eden değil, yok edilmesini engelleyen düzenlemelerdir.

On binlerce kişinin yaşadığı meskûn bir alanda ağır silahlarla operasyon yapılıyor-

sa, sivil ve karşılıklı ölümler göze alınmış demektir. Ancak alınamaz. Uluslararası hukuk ve yargı kararları, devletlerin öldürme amaçlı silah kullanması gibi bir durumu kabul etmemektedir (AİHM md. 2; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, McCann/ Birleşik Krallık, Ergi/Türkiye, Isayeva/Rusya kararları). Devletin, devlet güçlerinin bir kişinin ölümüne yol açan eylemlerinden sorumlu tutulmaması, “mutlak zorunlu” koşulların varlığı halinde silah kullanılması durumunda, istenmeden gerçekleşen bir sonuç olması haliyle sınırlıdır. Kamu görevlilerinin doğrudan eylemleri olduğu kadar, gerekli eğitimden yoksunlukları, personel seçimindeki ihtiyatsızlığı, konuya ilişkin düzenlemelerin eksikliği veya yetersizliği, operasyonların planlanması ve yürütülmesindeki ayrıcalıklar, çatışmaya girdiği gruplardan sivillere gelebilecek hayatı tehlikeleri öngörmemesi, faillerin belirlenmesi konusunda etkin bir soruşturma yapmaması gibi bir dizi hal devletin sorumluluğunu gerektirebilir. Bu bakımdan planlı ve programlı olarak yürütülen operasyonlar neticesinde, yaratılan terminolojik farklılıktan bağımsız olarak - etkisiz hale getirme, şehit, sivil kayıp- kişilerin yaşam hakkı ihlal edilmektedir. Belirtilen AİHM kararlarının birlikte değerlendirmesi ile varılan bu sonuçlar, ileride düzenlerce ihlal kararını şimdiden görünür kılmaktadır. Acı olan, Türkiye Cumhuriyeti'nin ileride ödeyeceği tazminatların ne ölenlere ne de bizlere tek bir faydası olmayacağını bilmektir. Ölümlerin cezai sorumluluğu ya hiç açılmayacak soruşturmalara ya da zamanaşımına uğratılmış davalarla gündemden düşecek, biz uzaktakilerin belleklerinden silinecektir. Siyasi hesap verme bahsinde yazılacak her cümle ise abesle iştigaldir. Yarına ilişkin bu satırlar, dün olanların bilgisiyle, bugün yazılmıştır.

Benan Molu, “Göm(ül)me Hakkı” yazısında, 19 Aralık 2015'te Silopi'de zırhlı araçlardan açılan ateş nedeniyle ölen Taybet İnan'ın cenazesinin yedi gün boyunca sokakta bırakılmasının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özel hayata ve aile hayatına saygı hakkını koruyan 8. maddesi ile devletlerin olağanüstü hal durumunda, terörizmle ya da organize suçla mücadele gibi çok zor koşullarda bile işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yapamayacağını garanti altına alan 3. maddesi kapsamında incelenebileceğini belirtiyor.

...[Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi], Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında başvuru- ruların özel hayatlarına ve aile hayatlarına bir müdahale olup olmadığını değerlendirirken müdahalenin kanun ile öngörülüp görülmeyeceğini, meşru bir amaç taşıyıp taşımadığını ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelemektedir. Mahkeme'nin içtihatlarına göre, bir müdahalenin kanunla öngörülebilmesi için, söz konusu tedbir veya tedbirlerin iç hukukta bazı temellerinin bulunması ve bu temellerin aynı zamanda, ilgili kişiler bakımından ulaşılabilir ve etkileri bakımından öngörülebilir olması gerekmektedir.

...

Şırnak Valiliği, 17 ve 23 Aralık 2015 tarihlerinde yayınladığı basın duyurularında, başta sağlık ve gıda yardımları olmak üzere, cenaze ile ilgili hizmetler için polis ve kaymakamlıkların vatandaşlara yardımcı olacağını belirtmiştir. Buna rağmen aile tarafından savcılık ve polise yapılan bildirimlerden bir sonuç alınamamış, yetkililer, cenazeyi ve aileyi güvenliklerini sağlayacak şekilde morga götürmenin bile alternatif bir yolu bulmadan cenazenin yedi gün boyunca sokakta bırakılmasına izin vermiştir. Kendi eylem, eylemsizlik ya da hatalarından kaynaklanmayan bir nedenle, sokağa

çıkma yaşağı gibi hukuka uygunluğu tartışılabılır nitelikteki bir karara dayanarak ailenin cenazelerini gömebilme hakkının engellenmesi, özel hayata ve aile hayatına saygı hakkına aykırı olacaktır.

...

Anayasa'nın 17. maddesinde ve AİHS'in 3. maddesinde koruma altına alınan işkence yaşağı, mutlak bir yasaktır. Buna göre, olağanüstü hal durumunda, terörizmle veya organize suçla mücadele gibi çok zor koşullarda bile işkence, insanlıkdışı veya aşayılayıcı muamele yapılamaz ve AİHS'in 15. maddesi gereğince devletler, 3. madde kapsamındaki yükümlölüklerine aykırı tedbirler alamaz.

...

...Taybet İnan vurulduktan sonra yardıma gitmek isteyen kayın biraderi Yusuf İnan da evinin bahçesinde vurularak kan kaybı sonucu yaşamını yitirmiştir. Taybet İnan'ın oğulları annelerinin cenazesini sokaktan almalarına izin verilmediğini, savcılık ve polis ile yaptıkları görüşmede beyaz bayrak ile cenazeyi alabilecekleri söylenmesine rağmen eşinin cenazesini almak üzere sokağa çıkan Halit İnan'ın da açılan ateş sonucu yaralandığını ve yedi gün boyunca kanlar içinde yatan annelerinin cenazesini izlemek zorunda kaldıklarını aktarmıştır.

Tüm bu kararlar ve aktarımlar doğrultusunda, yaşam hakkı ihlalinin mağduru olan Taybet İnan'ın anneleri olması ve sorunun çözümüne yönelik, o koşullar altında, kendilerinden beklenebilecek her şeyi yapan ailenin acı ve sıkıntısı karşısında yetkililerin yardımcı olmak yerine sergilediğı tutum dikkate alındığında; Taybet İnan'ın cenazesini yedi gün boyunca sokaktan alamayan ailesinin çektiğı manevi ızdırabın insanlık dışı muamele yaşağı kapsamında değerlendirilebileceğini söylemek mümkün olacaktır.

Ardıçoğlu, "Ama Hukuk..." başlıklı yazısını, devletin hukuk dışına çıkmasına karşı bir uyarıyla noktılıyor:

Son olarak, hendek kazan, patlayıcı yerleştiren bir grup, bölücü terör örgütü olarak tanımlanabiliyorsa, bu tanımlamayı yapmayı sağlayan hukuktur. Çünkü belirlenmiş hukuka aykırı faaliyetleri ve amaçları nedeniyle yasadışı bir hal almışlardır. Belirlenmiş olan hukuka, belirleyenlerin de uymaması halinde, o da hukuk dışı bir hal alır ve hukuk dışılıktaki bu buluşma, karşı tarafı suçlama imkânına da son verir. Bunun adı, gayrimeşruluk zemininde çatışmadır. Kazılan hendekler nasıl Kürt sorununun çözümüne bir katkı sağlayamayacaksa, hukukun dışına çıkılarak da bir çözüm sağlanamaz.

Bu yazının başlığı bu nedenlerle ve "ama hendekler" diyenlere bir karşılık olabilir umuyla, "ama hukuk" olarak seçilmiştir.

Definitely maybe ya da joker hakkı

Canan Gündüz, canangunduz@zaz@gmail.com

Her seçim, seçilmeyenin “keşke” olasılığı ile beraber geliyor. Milyonlarca “sliding doors”, yığınla “the road not taken” olasılıklarını gerek hayatımızın mihenk noktalarında ki büyük kararlarda; gerek ise gündelik yaşamımızdaki en ufak jestimizle bile yaşıyoruz aslında. Ancak hayat “the road not taken” şiiri ile sıklıkla ilişkilendirilen bir görsel olan ağaç ile ikiye bölünen iki yoldan ibaret olmuyor çoğu zaman. Her zaman pek çok yol var, bu yollar birbirine açılabilir, keşilebilir. İşin güzeli de, amaç seyahat ise, her yol bir yere çıkıyor; yeni coğrafyaları, kültürleri, insanları beraberinde getiriyor. Dolayısıyla aslında çıktığın ya da çıkmadığın yolculuğu zenginleştiren de, darmadağın eden de senin algın oluyor. Lisede, din dersinde duyularımızın (koku, görme, duyma, vs) belli limitler ile sınırlı olmasının hayatı bize daha yaşanır kılmadaki etkisi anlatılmıştı. Hangi dini/tıbbi dayanağa dayatılırsa dayatılsın bu sınırlar çok mantıklı gelmişti. Benzer şekilde, hayatı da her hareketimizin bambaşka sonuçlar doğurabilecek kararlar silsilesi olarak düşünmek ve yaşamak bir eziyete dönüşebilir. Çekingen ve sosyofobik kişiler belki bu özelliği daha çok taşıyor olabilirler. Bu noktada iyi ki alışkanlıklarımız var. İyi ki kültürel olarak mülayim bir yapımız, “ne yapalım, yaparız bir şekilde” tarzında kabullenişlenişlerimiz var. Diğer yandan bireyin yaşamına getirdiği filtreler (yaş, eş, çocuk, kariyer, sosyokültürel düzey, hobiler, aile, para vs), seçenekleri otomatik olarak minimuma indiriyor, hatta bazen bırakmıyor. Sanki sürdürülen yaşam alışkanlık kisvesi altında tüm beklentileri karşıyormuşçasına. Sadece elimizdekilerden olurken daha iyisini bulamamaktan korkuyoruz. Bazen elimizdekinden olmadan daha iyisinin (kime göre neye göre tartışılır) varolma olasılığını bile öğrenemiyoruz. Ne insanoğlu, ne de sürdürdüğü hayat “iyi, kötü, doğru, yanlış” gibi birkaç sığara indirgenecek kadar basit değil. Bu devirde kararsız olmak da şartırcı değil. Hatta kararsız kalabilecek seçeneklerin ve algının olması özgürlüğün ta kendisi bazen. Hiçbir yol ile keşilmeyen ya da çakışmayan münferit bir kararı alabilme opsiyonuna ve cesaretine sahip olmak da aynı şekilde.

Sahip olduğumuz tüm filtersiz seçenekler bizim özgürlüğümüz müydü, yoksa kafa karışıklığımızın başlıca nedeni miydi?

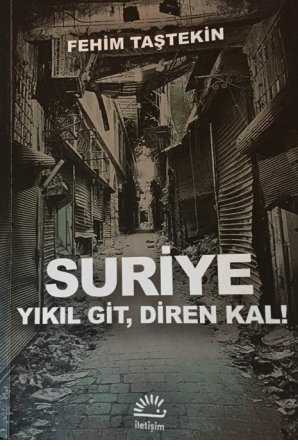
Tüm jokerleri tüketip telefon jokerini heba eden dostu mu yanmalı, 3000 TL'yi alıp çekildiğine mi? Mavi hapı uzat Morpheus!

Çizim: Nevin Öztürk

Suriye: Yıkıl git, diren kal!

Irmak Akman, irmak@de-da-dergi.com

Suriye ile ilgili haber ve yorumları düzenli olarak takip ediyordum değilim. Haberlerde ve tartışma programlarında duyduğum kadarıyla aklımda olaylar ve isimler kalmıştı: Esad/Esed, Amerika'nın terör örgütü ilan ettiği Nusra, Özgür Suriye Ordusu, Kobani, Rojava, PYD, YPG, Ezidiler, kimyasal silahlar, sınırda durdurulan MİT tırları, güneydoğuda savaşçıların tedavi edildiği klinikler, tampon bölge, eğitim-donat programı, Reyhanlı saldırısı, Suriye'den gelip perişan durumda yaşayan, trafik ışıklarında dilenen mülteciler, rehinelere kafasını kesen IŞİD/DEAŞ, yıkılan Palmira antik kenti, 6-7 Ekim olayları, Süleyman Şah türbesi, Suruç saldırısı, Yunanistan'a geçmeye çalışırken boğulup cesedi karaya vuran mülteciler, Aylan Kurdi'nin o içler acısı fotoğrafı, Merkel'in ziyareti, Ankara saldırısı, Rusya'nın müdahalesi, Türkmenlerin durumu... Bütün bunlar sanki büyük bir yapbozun rastgele parçaları gibiydiler, ama resmin bütünüyle ilgili bir izlenim oluşmuştu kafamda: Türkiye hükümeti, muhalifleri destekleyerek iç savaşın büyümesine yol açan aktörlerden biri haline geldi. Hem mültecilerin durumu, hem IŞİD tehdidi, hem de Suriye'deki gruplar arasındaki çatışmaların, bu grupların Türkiye'deki "akrabaları" arasında gerilime yol açması nedeniyle, Suriye'deki savaş Türkiye vatandaşları için de çok ciddi bir maliyet ve tehlike yarattı. Bütün bunlar hükümete desteği azaltmadı ve hükümete desteği azaltmayan şeyler olmamış kabul ediliyor, ama bunlar oldu.

Fehim Taştekin'in kitabı "Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!" Suriye'de olup bitenleri daha iyi anlamak, yapbozun parçalarını birleştirip resmin bütününe görebilmek için çok güzel bir kaynak. Ayaklanmanın nasıl başladığını, nasıl bir iç savaşa evrildiğini, IŞİD'in ortaya nasıl çıktığını ve nasıl güçlendiğini öğreniyorsunuz. Taştekin, bir yandan Suriye'de muhalifleri veya rejimi destekleyerek bir vekalet savaşı yürüten güçlerin attığı adımları ve bu adımların sebeplerini anlatıyor, bir yandan da sahada neler olup bittiğini propaganda tuzaklarına düşmeden, gerçeğe en uygun şekilde aktarmaya çalışıyor. Aktardığı bir hikayenin doğruluğundan emin olmadığı zaman mutlaka okuru uyarıyor.

Kitapta özellikle üzerinde durulan birkaç konu var. Birincisi, Esad rejimi her ne kadar mezhepçilikle suçlansa da mezhepçilik yapmıyor, rejimin önde gelenlerinin içinde çok sayıda Sünni bulunuyor. Rejime muhalif İhvan, rejimin mezhepçilik yaptığını iddia ederek halkın çoğunluğunu oluşturan Sünnileri yanına çekmeye çalışıyor. Oysa halkta rejime karşı tepkinin asıl sebebi rejimin baskıcılığı ve yolsuzluklar. İkincisi, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın (ve bazı durumlarda, İsrail'in) ABD koordinasyonunda muhalifleri desteklemesinin nedeni, Suriye halkını cani bir diktatörden kurtarıp özgürleştirmek değil, İran, Suriye ve Hizbullah'ın oluşturduğu "direniş eksenini" kırmak. Bunun Suudi Arabistan, Katar, ABD ve İsrail'in somut çıkarlarına hizmet ettiği açık, ama Türkiye'nin desteği biraz daha ideolojik ve afaki nedenlere dayanıyor. Taştekin'e göre Türkiye'nin amacı, Mısır'da izlediği politikaya benzer bir biçimde bölgede İhvan çizgisinde kişilerin yönetime geçmesini sağlamak ve yeni kurulacak hükümetin hamisi olarak bölgedeki nüfuzunu genişletmek. Böyle bir amaç için bu kadar riske girmeye değer miydi? Üçüncüsü, Taştekin gösterilerin ilk günlerinden itibaren muhaliflerin de silahlı olduğuna, savaş boyunca kimyasal silahlarla yapılanlar da dahil olmak üzere rejime mal edilen katliamların sorumlusunun kim olduğu konusunda büyük şüpheler bulunduğu dikkat çekiyor. Gerçeğin, hükümete yakın medyanın iddia ettiği kadar basit olmadığını gösteriyor.

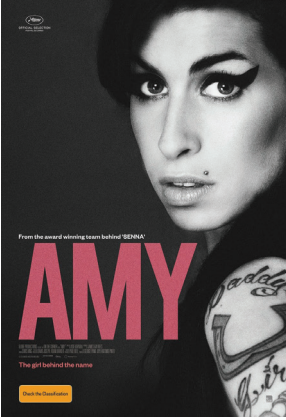
Kitapta bazı eksiklikler de var. Örneğin, Reyhanlı ve Suruç patlamalarından yeterince söz edilmediğini düşünüyorum. (Ankara patlamasının, kitabın tamamlanmasından sonra gerçekleştiğini varsayıyorum.) Birkaç yerde yetkililerin açıklamalarıyla Reyhanlı patlamasında kimin sorumlu olduğu sorgulanıyor, ancak Suruç patlamasının adı, 2015 yazından itibaren PKK ve IŞİD'e yapılan operasyonlardan bahsedilmesine rağmen, hiç geçmiyor. Bunu yazarın bu konuları ele almaktaki çekingenliğine ya da sadece Suriye'deki olaylara odaklanmak istemesine bağlamak mümkün değil, çünkü Taştekin hükümeti açıkça eleştirmekten, Türkiye'nin Pakistanlaşma tehlikesine dikkat çekmekten de çekinmiyor, Lübnan, Irak ve Türkiye'de Suriye ile bağlantılı gelişen olayları anlatmaktan da.

Kitap, bazı yerlerde Taştekin'in notları/yazıları derlenip çıkarılmış izlenimi veriyor. Sanki Taştekin'in yazdığı taslağın üzerinde bir editör çalışmamış gibi. Pek çok yerde imla hataları var. Ayrıca, böyle bir kitabın sonunda mutlaka bir dizin olması gerekirdi. Kitapta o kadar çok kişi, grup ve olayın adı geçiyor ki, okur takip etmekte ve hatırlamakta güçlük çekiyor. Bu eksiklikler giderilirse kitap üniversitelerin uluslar arası ilişkiler bölümlerinde okutulabilir! Tabii bunu yapacak kadar cesur bir öğretim üyesi bulunabilirse.

Son olarak, kitabın, kitabı okumadan önce kafamda oluşan izlenimi teyit ettiğini söyleyebilirim. Ancak bilmediğim pek çok şeyi de öğrendim ve kitap, sadece Suriye'deki değil, Ortadoğudaki gelişmeleri daha bilinçli ve ilgiyle takip etmemi sağlayacak bir temel oluşturdu. Hararetle tavsiye ederim.

Amy: İsmi ve bedeninin arkasındaki ruh

Canan Gündüz, canangunduz@gmail.com

Sanat üreten kesim; (gerçekten de sanat ürettikleri sürece) ilham alabilmek için, kendilerini iyi ifade edebilmek için, çoğu gece olan performanslarını sergileyip gündüzleri dinlenip yenilenmek için, günler süren ve o ışıklar altında saatlerin birbirine geçtiği dizi/film setlerinde rollerine konsantre olabilmek adına aralarda biraz “kafayı dağıtabilmek” için ve tek yönlü biletlerle bilinmezliklere seyahat edip “writer’s block”u aşabilmek için sıra dışı yaşamlar sürdürmekte ve bu döngü de toplum tarafından yadırganmamaktadır. Bir memur gibi sabah 08:00-akşam 17:00 saatlerinde çalışan, öğle arasında yemek, çocuk, yeni açılan marketin ucuzluklarını konuşan sanatçı hiç görmedim, duymadım ben. Diğer yandan, sanatçıların ayrıcalıklı yaşamlarına ve ortamlarına bir ucundan dahil olup, aslında sanat üretmeyen ve “cemiyet hayatının önde gelen isimlerinden” olup magazinlerde boy göstermesine rağmen, olayının ne olduğunu anlayamadığımız türlü sınırlar (ve de vücutlar) da yok değil. Sanatın ve sanatçının fitratında olan kaotik yaşam; sanatçının sanatını besleyerek onu devleşirme yanı sıra, sanatçının içindeki kargaşayı güçlendirerek onu bir katastrofiye sürüklemeye gibi güçlere de sahiptir. Amy Winehouse da hem sanatıyla gelen, hem de hali hazırda olan kaotik yaşamın getirdiği şöhret ile devleşirken, bir yandan sürüklendiği katastrofi ile un ufak parçalara ayrılarak hayattan nasibini alacaktı.

Asif Kapadia’nın yönetmenliğini yaptığı “Amy” belgeselini izlemeyi epey bir erteledim aslında. Şarkılarını ve sesini çok beğenmememe rağmen, dövmeli, piercingli cool bir “junkie”nin hikayesinin bana çok da bir şey katmayacağını düşünüyordum. Sonra da izleyenlerin eski kocasını ve babasını taşıyıp filmde “Alkol, uyuşturucu kötü şeydir. Yapmayın!” sonucuyla ayrıldıklarını görünce bu işin bu kadar da basit olmaması gerektiğini düşündüm. Şarkı söylemeyi, müziği ve cazı seven, ünlü bir sanatçı olmanın değil de küçük bir caz kulübünde sahneye çıkmanın hayalini kuran küçük bir kızın iyi niyetlerle yola çıkıp, yanlış kişiler ve yanlış stratejilerle yürüttüğü ve daha da çok yürütmediği bir hikayeyi gördüm filmde. Ergenlik yıllarında antidepressan ilaçlar kullanan, yeme bozukluğu ve bulumiyası olan, baba figürünün olmadığı ve annenin belki

de kendi derdinden çocuklarına fazla bulaşmadığı bir aile ortamının sağladığı zeminde Amy'nin yaşamı, sorunları ve de tüm yaşadıklarından beslenen sanatı filizleniyor. Amy'nin kendine özgü ses tonu ve tarzı ile söylediği şarkılarının sözlerinin hepsinin kendi tarafından, yaşadıklarından esinlenerek yazıldığını göstermek filmin bence en dikkat çekici yönü. Amy'nin güçlü ve iddialı görünümünün arkasındaki hassas, kırılğan, komik ve yer yer umarsız özelliklerini gündelik hayattan, provalardan, performanslardan derlenen karışık videolar ile tanımak da filmin güçlü özelliklerinden. Arkadaşına yeni taşındığı evi gezdirirken ev sahibesinin yokluğunu fırsat bilen Hispantik hizmetçi rolü yapan Amy, katıldığı ilk talk showda “İnsanlar sizi kalıba sokmaya çalışıyorlar mı?” klişe sorusuna “Evet, üçgene sokmaya çalıştılar” olarak yanıt veren Amy, arkadaşlarının cep telefonlarına komik sesli mesajlar bırakan Amy, kilolarıyla dalga geçen Amy, kardeşine neşeli doğum günü şarkıları söyleyen Amy nasıl kendini bir çıkmaza sürüklemeyi başarmıştı?

Bu noktada filmin önde gelen temalarından bağıllık ve bağımlılıktan bahsetmek gerekli. Amy'nin hayatına duygusal anlamda aldığı kişilere körü körüne olan bağıllığı, bir kaçamak olarak sürmesine razıyken ilişkinin bitmesine tahammül edemeyişleri ve evliliğin toplu yıkıma bir çare olmaması sonrasında duygusal bağıllığının yerini maddesel bağımlılıklara bırakması... İşin garibi, Amy uzanan yardım ellerini hiç bir zaman geri çevirmiyor ve rehabilitasyona gitmekten de kaçmıyor. Ancak, çıkış yaptığı “Rehab” şarkısında “Daddy thinks I'm fine” sözlerinde de belirttiği gibi babası rehabilitasyonu gerekli görmüyor. Eski menajeri Nick Shymansky'e göre, Amy o dönemde rehabilitasyona gitmiş olsaydı, o zaman ayrıldığı sevgilisi Blake için yazmış olduğu ve onu zirveye taşıyan “Back to Black” parçası hiç bir zaman ortaya çıkmayacaktı ve belki de Amy şu anda hayallerindeki gibi küçük bir caz kulübünde şarkılar söylüyor olacaktı.

Büyük ününe kavuştuktan sonra ona geri dönerek Amy ile evlenen Blake ve kızının medya nefretine rağmen film projesi için etrafında kameralarla dolanan baba Mitch Winehouse, kuşkusuz filmin en antipati toplayan karakterleri. Madde bağımlılığından ötürü Amy düşüşe geçerken, ödül törenlerinde ve talk showlarda Amy ile dalga geçen insanlar da keza öyle. Ben gene de pek çok karışık kişisel ve çevresel faktörün ürünü olan bu çöküşün bir kaç kişiye mal edilmesini çok gerçekçi bulmuyorum. Amy'yi yukarı çekmek için uzatılan yardım ellerinin kendilerinin de aşağı çekilme nedeniyle geri çekilmesi de çok haksız olmayabilir. Bize düşen suçlu bulmak değil, Toni Benett'in “dönemin en iyi caz şarkıcısı” sıfatını yakıştırdığı, Dinah Washington ışığı gördüğü o yetenekli kızın şarkılarındaki hüznü ve arka planı daha iyi anlayarak şarkıları layığıyla daha bir gönülden dinlemek. Konserlerde son derece rahat bir tavır sergeleyen, hatta sanki kendi şarkılarından sıkılarak önceden planlanmamış emprovizasyonlar ile şarkılarını söyleyen Amy'nin şarkı söylerken heyecanlandığı ve paniklediği tek yer de idolü Toni Bennett ile şarkı söylediği sıradaydı. Amy'nin dövmelerin, maddelerin, seçici olmadığı cinselliğin istilasındaki vücuduna kıyasla o vücudun içindeki narin kız çocuğunun ruhunu görmek; Amy ve Toni Bennett'in “Body and Soul” düetini daha da anlamlı kılıyordu. Bu, onun son şarkısıydı...

Adele vs. 'Circle of Fourths'

İlker Akman, ilkerakman@hotmail.com

Adele'in 'Million years ago' şarkısının Ahmet Kaya'nın 'Acılara Tutunmak' şarkısından alıntı olup olmadığı sadece Türkiye'de değil tüm dünyada konuşuldu. Sonrasında ise İlhan İrem - Yazık Oldu Yarınlar, Majida El-Roumi - Kalimat, Los Iracundos - Puerto Montt (Ajda - Sensiz Yıllarda) vb. şarkıları da bu konu içine çekildi. Peki, bu şarkıların birbirlerine bu kadar benzemesinin sebebi ne olabilirdi?

En önemli sebep akor dizilerinin aynı olmasıydı. Türk müzisyenler arasında 'Marş Armoni', literatürde ise 'Circle of Fourths' olarak bilinen bu akor dizisi şu şekilde sıralanmakta:

La minör - Re minör - Sol majör - Do majör - Fa majör - Si minör - Mi majör -> La minör...

Detaylı incelenince bu seslerin arasında 3 notalık fark olduğu görülebilir. Yani ilk akor La olunca sonraki akor Si değil Do değil Re olacaktır. Diğer bir deyişle La'ya 1 dersek Si 2, Do 3, Re ise 4 olacaktır. Re ye 1 dersek Sol 4 olacaktır. İç içe geçmiş dördüncü derece akorların sıralanması ile oluşan bu dizi birçok şarkıda karşımıza çıkabilmektedir. Bu şarkıların en ünlüleri de 'Gloria Gaynor - I Will Survive' ve 'Nat King Cole - Autumn Leaves' dir.

Öte yandan 'Million Years Ago' ve 'Acılara Tutunmak' şarkılarının ikisi de Do diyez tonundadır. Yani akorları Do diyez minör - Fa diyez minör - Si majör... şeklinde devam etmektedir. Aynı parçanın bile farklı tondan seslendirilmesi şarkının duygusunu etkileyen bir unsurdur. Mesela Do diyez minör tonu Do minör tonuna göre daha karanlık bir his vermektedir.

Özetle farklı müzisyenlerin aynı akor dizisini kullanmaları halinde birbirini çağrıştıran melodileri bestelemeleri doğal bir durumdur. Hele bir de tonları aynı olursa duyguları da yakın olacaktır.

Sıradanlığın olağanüstülüğü

Irmak Akman, irmak@de-da-dergi.com

İnsanların, onu geçtiklerinde ideallerine göre yaşamadıkları için artık yerinmeyecekleri, yaşadıkları hayatın beğenmedikleri taraflarının geçici olduğuna, aslında çok daha fazlasını yapabilecek potansiyele sahip olduklarına, daha güçlü/dirayetli olabildiklerinde kendilerine yakıştırdıkları gibi davranabileceklerine, büyük ve kalıcı eserler bırakabileceklerine olan inançlarını geride bıraktıkları bir sınır, bir eşik olmalıydı bana göre. İnsanların hiç değilse bir kısmının hayatında vardı böyle bir eşik. Bu insanlar ya bu eşğin gerisinde, ya da ötesinde yaşıyor, bu eşği aşanlar kendilerini yaşadıkları hayata kaptırabiliyordu. Buna kabullenme de deniyordu. Belki de o eşği aşanlar, henüz kendi değer yargılarını oluşturmadıkları için etraflarına mutlulukla uyum sağlayabildikleri, sevilen bir çocuk, başarılı bir öğrenci olmaya gönül rahatlığıyla çabalayabildikleri o masum çocukluk günlerine geri dönüyorlardı. Bütün bu sorgulamaları hiç yapmadan neyin doğru olduğunu bilen “sıradan” insanların hayatına benzer bir hayat kurabilmişlerse, kendilerini şanslı sayıyor, aslında böyle bir hayatın ne kadar zor olduğunu, ne kadar emek istediğini, mutlulukla dolu olduğunu ve bu yüzden çok değerli olduğunu ve özellikle bizimki gibi üçüncü dünya ülkelerinde pamuk ipliğine bağlı olduğunu (Allah korusun) anlıyor, böylece o eşği bir daha dönmek üzere gerçekten aşmış oluyorlardı. Böylece büyümüş oluyorlardı. O zaman milyonlarca ev gibi olan evlerinin içindeki dünyayı her gün yeniden kuruyor, milyonlarca çocuk gibi olan çocuklarını olağanüstü buluyor ve çok seviyor, milyonlarca iş gibi olan işlerinin gerektirdiği zeka pırıltılarını farkedip şevkle yapıyorlardı. O zaman milyonlarca evin, ofisin içinde yaşanan hayatın kendilerinininkine benzediğini, insanların benzer şeyleri isteyip benzer şeylerden korktuklarını, milyonlarca çocuğun (ve insanın ve hayvanın ve güzel ve savunmasız olan her şeyin) kendi çocukları gibi güzel ve savunmasız olduğunu, her hayat için ne kadar emek harcadığını ve her hayatın ne kadar değerli olduğunu anlıyorlardı. O zaman dünyayı, yaşamaya ve sevgiyle bağlandıkları canlıları yaşatmaya uğraşan canlıların döndürdüğünü, hayatın anlamının da yaşamak ve birbirini yaşatmak olduğunu anlıyorlardı. Bunu anlayınca hem şükrediyor, hem de hayatı ucuz bir şey gibi görenlerden, duraksamadan başkalarının canını, hakkını alabilenlerden daha içten nefret ediyorlardı.

Ben bu eşği anne olunca geçtim.

Otobüste efendi, sokakta rezil

Canan Gündüz, *canangunduz@ gmail.com*

Gülümseyerek oturdu yanıma, muhabbet açacak bir konu arıyordu. Sinsi gülümsememi çaktım, karşımdakiyle dalga geçmek istediğimde olurdu bu, ama bir tek ben hissedirdim gülümsediğimi, kimse görmezdi. Elimdeki kitapları gösterdi.

“Ben de Hegel’den, Kant’tan okuyorum” dedi.

“Peçeteye yazsam Dede Efendi’den de okur musunuz?” dedim.

“Anlamadım” dedi.

İnceğim durak geliyordu.

“Boşver” dedim, “bu arada bu kitapları da inmeden önce şu bayana verirseniz seviniyim” dedim elleri dolu ayakta duran kadını işaret ederek.

Ona verdiğim kitapları tutarken bir yandan da söylediklerimi kafasında toparlayıp bir şeyler söylemeye çalışıyordu ama zırvalamaktan öteye varamadı. Hoş, aslında çocuk hoşuma gitmişti. Üstelik ona verdiğim kitaplar da bana aitti. Niye böyle bir şey yaptım, bilemiyorum.

Özlemek

Hasan Turunç, *basanturunc@gmail.com*

nedir bu dayanılmaz azap...
göğsümün kafesine hapsulmuş evren,
omuzlarımda sonsuz gökyüzü,
gözbebeklerimde okyanus damlaları

insanın insana laneti avuçlarımdan damlıyor..
çorak, kurumuş toprak ayak tırnaklarıma saplı

zamanın tutsağı olmuşum,
merhametsiz pençesi nefesimde...
gün uzar yüzyıl olur

cam kırıkları göğsümü deler..
kanayan ruhum,
simli kafeste...

nefessiz...
zamansız...
soluksuzum,

kara rüzgarlar eser kara gözlerinden,
bakışların yüreğime kazınmış
gülün kokusunu unuttum

Çizim: Nevin Öztürk

özlemin İbr gē hinnöm Gözyaşı Vadisi...

ne... olur... ne.. olur... sūr'a ...birkez... daha... üfle...

Pará, 2012

www.de-da-dergi.com

/dedadergi

/dedadergi

@dedadergi